

KIF NIFTAKAR LIL DUN KARM

Ta' DUN LAWRENZ CACHIA

KONNA ġejjin minn passigġata twila. Ma niftakarx sewwa kemm konna, imma naf li konna ċorma ġmielna: ilkoll tfal bejn id-disa' u l-ħmistax-il sena, fimmkien mal-Prefett tal-Mużew. X'ħin wasalna ir-raħal, ftit 'l isfel mill-Knisja tal-Grazzja, iltqajna ma' Dun Karm. Kien donnu sejjer jagħmel passejn hu wkoll, imma malli rana u tlabnieħ iberikna, waqaf f'nofsna u aħna dorna dawra mejt madwaru.

B'dik il-ħlewwa tiegħu, li llum saret proverbjali, Dun Karm ried jaf ħafna xorti: mnejn ġejjin, x'qed nitgħallmu l-Mużew, nafux x'ifisser il-*Verbum Dei* u l-bqija. Imbagħad ħa spunt minn dak li għidnielu u beda jgħallimna xi ħaġa hu.

Illum, din li Dun Karm kien jieħu kull okkażjoni, żgħira kemm hi żgħira sabiex iġħallem, saret bħal *cliché* li jsemmi kulħadd. Għal shabi ma ken-itx hekk. Lil Dun Karm ma kenux jafuh wisq, u mill-banda l-oħra ma tantx kienu jiltaqgħu ma' qassisin li b'dik it-tjubija u b'dak is-sabar ta' Dun Karm jidhlu f'taħdita sempliċi u istruttiva magħhom.

Jien fosthom kont eċċezzjoni. Għaliex Dun Karm kien jiġi spiss id-daru kont drajtu sewwa. Hu forsi ma kienx jinduna kemm kont ninnotah għaliex kien jarani żgħir. Tant kien iġħoddni b'tifel li xi drabi kont nersaq inqerr għandu u ma kienx jagħtini assolzżjoni, għaliex kien jidhirlu li d-dnubiet li kont ngħidlu ma kienu jkunu dnubiet xejn.

B'dankollu kont nosservah ħafna. L-ewwelnett għaliex kont nara l-isem tiegħu fuq il-kotba, u dak iż-żmien kont naħseb li biex jidher ismek fuq ktieb trid tkun kbir ħafna. Barra minn hekk, oħti l-kbira, li kienet tifhem għaliex kienet tgħallem l-iskola tal-gvern, kienet tfahħru ħafna lil Dun Karm.

Kien minħabba din oħti li Dun Karm sar jafna. Malli ġie rifugjat f'paj-jiżu, Haż-Żebbuġ, wahda mill-ewwel ħwejjeg li xtaq jagħmel kienet li jwaqqaf il-*Legion of Mary* fir-Raħal. Mar mawra sa l-iskola tal-Gvern u staqsa jekk hemmx xi 'teacher' li trid tghinu jwaqqaf din l-Għaqda ta' Apostolat. Oħti li kienet dejjem meħdija bl-affarijiet tar-ruħ u li kellha stima kbira lejn Dun Karm, laqgħet l-istedina tiegħu minnufih. Hekk beda f'Haż-Żebbuġ il-Presidium tal-*Legion* li Dun Karm għoġbu jagħtih l-isem *Refuge of Sinners*. Għaliex Dun Karm għazel dan l-isem ma niftakarx sewwa. Forsi t-taħlit u l-*black market* li kienet gabet il-gwerri kienu im-

pressjonawh hafna. Niftakru għaddej b'daqsxejn ta' bagalja f'idu, sejjer jittallab li jbigħulu ftit għagin, għaliex bħal haddiehor kien isofri l-għaks

Hu x'inhw, il-grupp ta' xebbiet li kienu ngabru madwar Dun Karm meta waqqaf il-*Legion* f'Haż-Żebbuġ, kienu jagħtuk l-impressjoni ta' kollox barra minn ta' midinbin. Kienu tfajliet mill-aħjar, u l-kelma ta' Dun Karm kompliet tejbithom. Oħti llum hija soru Dumnikana, u fil-professjoni Dun Karm ma naqasx li jiktbilha żewġ versi għal fuq is-santi. Dawk il-versi, għalkemm forsi mhux mill-aktar ispirati li kiteb, għadni ngħożżhom hafna, bħalma ngħożż hafna daqsxejn ta' ktieb tal-Knisja li Dun Karm kien ta lil oħti u li fuq kien kiteb, jew aħjar pitter, daqsxejn ta' dedika li fiha sejhilha *zealous President of the legionary Praesidium 'Refuge of Sinners'*.

Għalhekk il-Poeta Nazzjonali kien jigi d-dar; joqgħod bil-qegħda fl-intra-ta u jiddiskuti ma' oħti x'jista' jsir fil-*Legion*. Imma d-diskussjoni kienet aktarx tkun miftuha għal kulhadd, jew aħjar għall-familja kollha. Wara l-*Legion* kwazi dejjem kien isemmi l-lingwa Maltija u l-poeżija, l-izjed il-poeżija tiegħu. Għadni niftakru jispjega l-etimologija ta' l-isem *Imsida* u jgħid li ġej mill-kelma *sajda* u mhux minn *Omm Sidna*, kif jaħsbu xi whud. Ngħid għalija ta' *Omm Sidna* għoġbitni izjed, u bilkemm ma ppretendejtx li Dun Karm, bħala qassis, għandu jzomm din l-etimologija!

L-etimologija kien iħobbha hafna, għalkemm fiha kien izjed dilettant milli duttur. Kien iħobb ukoll ifisser l-ismijiet ta' dak li jkun. Hekk lil oħti ta' warajja, (illum bħal Dun Karm nispera li qieghda l-ġenna), qagħad ifissrilha li *Gemma* tfisser haġra prezzjuża. 'Isem sabiħ', qalilha qisha għazlitu hi.

Hafna stejjer oħra qalhom lil haddiehor ukoll, u diġa nkitbu, bħal per eżempju, l-episodji prinċipali ta' tfulitu u zgħożitu, u l-oriġni ta' ċerti poeżiji u innijiet fosthom it-*T'Adoriam*, li kien jinsisti li fiha ħjelijiet ta' l-ġhana Malti.

Dak li ma ninsa qatt huwa l-influss taż-żajjar ta' Dun Karm fuq l-imħabba tiegħi lejn il-poeżija, speċjalment lejn il-poeżija tiegħu stess.

Nista' ngħid, bla ma nibża' li niżbalja – għalkemm forsi nibża' li qed niftaħar – li l-poeżiji ta' Dun Karm kienu bdew jintisġu sewwa mal-ħajja tal-familja tagħna. Huti u jiena konna tghallimna hafna minnhom bl-ament, u konna anke nkantawhom fuq il-melodija ta' xi *song* Ingliża jew Taljana. Meta ma nsibux melodija oħra konna ngħannuhom *la maltija*. Anke omni kienet ittiedet minn din il-marda u, waqt li kienet tkun b'dirgħajha sodi fil-hasla tal-hwejjeg, erhilha ttenni b'lehen ikkontrollat (mhux bħal tagħna) *L-Ajruplan*,* u poeżiji oħra.

*L-isem tal-Poeżija huwa: *Qalbieni*.

Dik ta' l-*Ajruplan* kienet wisq adattata għal dak iż-żmien, għaliex itwerdin minn fuq rasna ma kien jaqta' xejn. Għal qalbna hafna kienu l-Poeżiji ta' l-*Għaxra ta' Frar* għaliex tghallimniehom minn fuq daqsxejn ta' ktejjeb (L-*Għaxra ta' Frar* jew *Hmistax-il Warda li Nibtu Fejn Rifes San Paul*) li kien tahulna Dun Karm innifsu.

Barra mid-dar, lil Dun Karm niftakru fil-Knisja ċkejtna, imma tassew devota, tad-Duluri, fejn kien iqaddes fiż-żmien li dam rifugjat Haż-Żebbuġ.

Niftakru jdur wara l-Vangelu u jispjega lin-nies li ma għandhomx jitolbu jgħajtu, biex ma jtellfux lil haddiehor. Kien irid hemda kbira waqt li jkun iqaddes. Imma x'hemda hemda! Ma' genb il-Knisja kien hemm pitkali, u dak iż-żmien, fuq werqa ta' pastarda, il-vendituri kienu jagħmlu plejtu shiħ. Imma Dun Karm il-parti tiegħu għamilha, għaliex darba, la naf qabel u anqas wara il-Quddiesa, mar f'nofs il-vendituri tal-haxix u qalilhom li, waqt li jkun qed isir is-sagrifiċċju tal-quddiesa żewġ passi bogħod minnhom, għandhom igibu ruħhom ahjar.

Hekk kien Dun Karm: bniedem li kellu hila jersaq fuq kulhadd minghajr supervja u minghajr misthija żejda. Kien jemmen f'dawk li llum insejthulhom kuntatti personali.

Il-poeżija għalih ma kenitx habiba għajjura li għalqitu f'torri ta' l-avorju. Għal kuntrarju, hafna drabi kien jinqeda bil-poeżija stess biex jagħmel ftit tal-gid. Jekk kont tghidli li ma tantx thossok titlob tajjeb, malajr kien igiblek kopja tal-poeżija-viżta lil Ġesù Sagramentat li tibda *X'Hajr sibt fina, ja Mulejja*. Kellu hafna kopji stampati tagħha, u minnhom kien tana xi ftit.

Il-poeżija għal Dun Karm ma kenitx haġa sabiha fiha nnifisha biss, imma wkoll 'medium'. Niftakru jghid – kien jghidha bl-Ingliż – li ta' sittax-il sena, il-kliem kien sikwit joħroġli f'versi: *When I was sixteen, I used to speak in verse*.

Meta wasal biex jitlaq mir-Raħal, hassejt għafsa ta' qalb, u ta' tifel li kont ma stajtx nifhem għaliex kien se jhalli Raħal twelidu. Illum li qed nikteb dawn il-kelmtejn 'il bogħod minn Haż-Żebbuġ nifhem ahjar. Nifhem ukoll illi mhux veru 'bogħod mill-ghajn, bogħod mill-qalb'. Bħal hafna proverbi oħra, dan il-proverbu huwa spiss giddieb.

Dun Karm baqa' iħobbu lil Haż-Żebbuġ, u għalhekk ried li l-fdal tiegħu jibqa' merfugh hemmek – l-akbar teżor li, wara driegħ San Filep, għandhom iż-Żebbuġin.